

Rapport av regeringsuppdraget om uppföljning av försöksverksamhet med behörighetsprov

Innehållsförteckning

Rapport av regeringsuppdraget om uppföljning av försöksverksamhet med behörighetsprov	1
Uppdraget	4
Sammanfattning	4
Samhällseffektiv åtgärd	4
Angeläget att skyndsamt digitalisera provet.....	4
Provet bör på sikt kunna genomföras två gånger per år.....	5
Provet bör ha platsbegränsning	5
Provet bör vara avgiftsbelagt	5
Kostnader.....	5
Införande	5
Bakgrund	5
Genomförande av försöksverksamheten	6
Projektets olika delar.....	7
Föreskriftsarbete	7
Systemutveckling.....	7
Kommunikation	7
Andra förberedelser	7
Samverkan med lärosäten.....	8
Provkonstruktion och utveckling.....	8
Genomförande av behörighetsprovet.....	8
Kostnader.....	9
Hur många sökte sig vidare till högre utbildning?.....	9
Det grundläggande behörighetsprovet som ordinarie verksamhet	10
Är det grundläggande behörighetsprovet en samhällseffektiv åtgärd?	10
Praktiskt genomförande av provet.....	12
Digitalisering och provkonstruktion	12
Digitalisering och genomförande	12
Bedömning av prov med hjälp av artificiell intelligens	13
Anpassningar	13
Antal prov	13
Provet bör ha platsbegränsningar	13
Avgift för provtagare	13
Totala kostnader för provet.....	14
Provutveckling och bedömning	14

Digitalisering	15
Genomförande	15
Införande	15
Bilaga 1	16

Uppdraget

Universitets- och högskolerådet (UHR) fick i regleringsbrevet för budgetåret 2024 i uppdrag att följa upp och redovisa resultatet av försöksverksamheten med ett behörighetsprov för grundläggande behörighet. Myndigheten ska vidare bedöma om ett behörighetsprov för grundläggande behörighet är en samhällseffektiv åtgärd och om ett sådant prov bör införas permanent. Om Universitets- och högskolerådet bedömer att ett behörighetsprov för grundläggande behörighet bör införas permanent ska myndigheten analysera ekonomiska och andra konsekvenser av detta samt lämna förslag på hur införandet ska ske.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 24 maj 2024.

Till denna rapport hör också en bilaga (bilaga 1) som är en redogörelse skriven av Gudrun Ericksson, Jan-Erik Gustafsson, Jörgen Tholin och Frank Bach vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet som har konstruerat behörighetsprovet på uppdrag av UHR.

Sammanfattning

UHR har under åren 2022 och 2023 genomfört två grundläggande behörighetsprov.

I denna rapport redovisas resultatet av försöksverksamheten med behörighetsprov för grundläggande behörighet. Sammanfattningsvis har UHR kommit fram till följande:

Samhällseffektiv åtgärd

UHR har anlitat ett konsultföretag för att bistå med analysen om provets samhällseffektivitet. Analysen visar att provet kan anses vara en samhällseffektiv åtgärd, givet att det blir fler provtagare så att styckkostnaden för provet minskar och att UHR kan använda sig av upparbetade rutiner och processer.

Angeläget att skyndsamt digitalisera provet

Fattas beslut om att införa provet permanent bör provet digitaliseras. I denna rapport presenteras ett tänkt tillvägagångssätt, men det behöver först genomföras en teknisk och verksamhetsmässig förstudie för att säkert kunna avgöra om förslaget håller för ett genomförande.

För att administrera ett digitalt prov gör UHR antagandet att det är möjligt att utgå från högskoleprovets tekniska plattform och utveckla den vidare.

För att genomföra provet föreslås att de/det verktyg som används för digitala tentamina vid lärosätena används. Det är framför allt förslaget att använda verktyg för digital tentamen som behöver utredas vidare. fördelarna med detta förslag är att kostnaderna hålls nere, dessutom är verktyget för digital tentamen bekant för och kvalitetssäkrat av lärosätena.

Provet bör på sikt kunna genomföras två gånger per år

Initialt är det lämpligt att genomföra provet en gång per år eftersom flera utvecklingsinsatser behöver genomföras inom provverksamheten, till exempel digitalisering och bedömning av provet med hjälp av artificiell intelligens. Då nyutvecklingen gått in i en mer förvaltande fas borde det vara möjligt att genomföra provet två gånger årligen.

Provet bör ha platsbegränsning

I försöksverksamheten begränsade UHR antalet platser till 1 000 provtagare för 2022 och 1 100 provtagare till 2023.

Bedömningen av provets olika delar är resurskrävande och då i synnerhet bedömningen av de produktiva skrivdelarna. Provutvecklarna vid Göteborgs universitet anser sig ha resurser att bedöma mellan 3 000 och 4 000 prov per år.

Provet bör därför ha en platsbegränsning på maximalt 4 000 skrivande per år.

Provet bör vara avgiftsbelagt

För att minska bortfallet av provtagare anser UHR att provet bör vara avgiftsbelagt. För att få en så enkel och effektiv finansieringslösning som möjligt föreslås att anmälningsavgiften för provet ska tillfalla lärosätena. Detta för att täcka kostnaden för genomförandet. Beroende på avgiftens storlek kan UHR behöva ytterligare medel för att lärosätena ska kunna finansiera provgenomförandet med full kostnadstäckning.

Kostnader

UHR uppskattar att kostnaden för att genomföra digitalisering av provet kommer att uppgå till cirka tio miljoner kronor. Då digitaliseringen är genomförd räknar UHR med en årlig förvaltningskostnad på cirka en miljon kronor.

Kostnaden för att utveckla, genomföra och bedöma ett prov kommer uppskattningsvis kosta 31 miljoner kronor årligen förutsatt att det införs en avgift för provet som kan finansiera lärosätenas genomförande.

Initialt ser UHR att det är mer kostnadseffektivt att genomföra ett prov årligen och på så sätt minska kostnaden per provtagare.

Införande

Förutsatt att erforderliga beslut fattas senast under februari 2025 bedömer UHR att införande av behörighetsprovet skulle kunna realiseras som tidigast våren 2026.

Bakgrund

Förslaget om ett nationellt behörighetsprov presenterades ursprungligen i utredningen *Tillträde för nybörjare - ett öppnare och enklare system för tillträde till högskoleutbildning* (SOU 2017:20). Utredningen ansåg att det var angeläget att kunna ta tillvara kompetensen hos personer med arbetslivserfarenhet, annan erfarenhet och utbildning för att underlätta det livslånga lärandet på ett mer effektivt sätt och föreslog därför att det skulle finnas möjlighet att visa sin kompetens genom ett nationellt behörighetsprov. De kompetenser som skulle prövas var kompetenser inom det svenska och engelska språket, vetenskapligt förhållningssätt,

förmåga att kunna belysa frågor ur flera perspektiv, problemlösningsförmåga, förmåga att kunna dra slutsatser och argumentera för dessa samt övriga kompetenser som är nödvändiga för att kunna tillgodogöra sig en högskoleutbildning. Ett godkänt provresultat skulle ge grundläggande behörighet för högskolestudier på grundnivå.

UHR fick i regleringsbrevet för budgetåret 2020 i uppdrag att utveckla ett nationellt behörighetsprov för grundläggande behörighet och genomföra en försöksverksamhet med ett sådant prov enligt förordningen (SFS 2018:1510) om försöksverksamhet med behörighetsprov för tillträde till högskoleutbildning.

UHR hade dessförinnan, genom ett ändringsbeslut i regleringsbrevet för budgetåret 2018, fått ett uppdrag att förbereda utvecklingen av ett nationellt behörighetsprov för grundläggande behörighet och genomförandet av en försöksverksamhet med ett sådant prov enligt förordningen (SFS 2018:1510) om försöksverksamhet med behörighetsprov för tillträde till högskoleutbildning. Uppdraget redovisades till regeringen i januari 2021¹.

UHR fick under 2018 två ytterligare regeringsuppdrag med koppling till det nationella behörighetsprovet:

- 1) Att utarbeta en mer detaljerad beskrivning av de kompetenser som krävs för grundläggande behörighet (redovisades till regeringen den 12 december 2018)².
- 2) Att utreda förutsättningar för att utveckla ett nationellt behörighetsprov för grundläggande behörighet och genomförandet av en försöksverksamhet med ett sådant prov (redovisades till regeringen den 30 januari 2019)³.

I förordning (SFS 2018:1510) om försöksverksamhet med behörighetsprov för tillträde till högskoleutbildning framgår att den som inte har grundläggande behörighet för högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå ska, inom ramen för en försöksverksamhet som ska bedrivas 2022 - 2023, ha möjlighet att genom ett behörighetsprov kunna visa att han eller hon har de nödvändiga kompetenser som krävs för grundläggande behörighet enligt 7 kap. 5§ högskoleförordningen (1993:100). Provet vänder sig till den som är 24 år eller fyller 24 år senast det kalenderår då provet genomförs. UHR ansvarar för att ta fram och genomföra provet samt besluta om provresultat. Myndigheten får även besluta om antal provtagare under försöksverksamheten.

Genomförande av försöksverksamheten

För att genomföra försöksverksamheten tillsatte UHR en intern projektorganisation i syfte att säkerställa att samtliga delar i uppdraget arbetades fram strukturerat och metodiskt.

UHR träffade en överenskommelse med Institutionen för pedagogik och specialpedagogik (IPS) vid Göteborgs universitet, som ansvarade för utvecklingen och bedömningen av de två prov som användes under försöksverksamheten. Ett ramverk togs fram med stöd av forskare och

---

¹ Redovisning av förberedelser till uppdraget att utveckla ett nationellt behörighetsprov för grundläggande behörighet och genomföra en försöksverksamhet. UHR dnr 00012-2020.

² Mer detaljerad beskrivning av de kompetenser som krävs för grundläggande behörighet. UHR dnr 00916-2018.

³ Förberedande uppdrag inför utveckling av ett nationellt behörighetsprov och en försöksverksamhet. UHR dnr 00917-2018.

experter från Göteborgs universitet, Försvarshögskolan och Skolinspektionen samt UHR⁴. Principer för provkonstruktion och bedömning utgick sedan ifrån detta ramverk.

UHR tecknade också överenskommelser med fem lärosäten som bistod vid själva genomförandet av proven: Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet och Stockholms universitet.

Projektets olika delar

UHR identifierade relativt snabbt olika delar inom ramen för uppdraget. Det handlade både om strukturella förutsättningar och mer praktiska med fokus på genomförande. Här nedan följer en kortare genomgång av de olika delarna.

Föreskriftsarbete

UHR tog fram två föreskrifter i samband med genomförandet av försöksverksamheten, varav den ena gällde de nödvändiga kompetenser som krävs för grundläggande behörighet och den andra avsåg själva genomförandet av provet:

- Föreskrifter om ändring i Universitets- och högskolerådets föreskrifter (UHRFS 2013:1) om grundläggande behörighet och urval (UHRFS 2021:4).
- Universitets- och högskolerådets föreskrifter om genomförande av försöksverksamhet med behörighetsprov för tillträde till högskoleutbildning (UHRFS 2022:1). Föreskriften upphävdes vid utgången av 2023 genom UHRFS 2023:6.

Systemutveckling

UHR utvecklade ett systemstöd för anmälan och administration av behörighetsprovet, som utgick från det befintliga systemstödet för högskoleprovet. I det ena delsystemet kunde provtagarna anmäla sig, se sin kallelse, ta del av provresultatet och skriva ut ett intyg över godkänt provresultat. Det andra delsystemet utvecklades för handläggare på lärosätena och personal på UHR. Systemet användes bland annat för att kunna administrera placering av provtagare och provpersonal, skicka ut kallelser och lagra provresultat.

Kommunikation

En viktig del i arbetet med att genomföra behörighetsprovet var att nå ut till presumtiva provtagare. UHR vände sig främst till studie- och yrkesvägledare som har en framträdande roll som vidareinformatörer om högre utbildning. Vid det andra provtillfället genomfördes även kampanjer via sociala medier. Samlad information om behörighetsprovet fanns på Studera.nu.

Andra förberedelser

För att kunna genomföra proven krävdes ett antal förberedelser, så som att ta fram en handledning för provpersonalen, skapa interna rutiner för medarbetare på myndigheten, ta fram underlag till tryckeriet med mera. Efter provet krävdes manuell hantering av utskick till provtagare och hantering av provresultat i antagningssystemet.

---

⁴ Ramverk för det nationella behörighetsprovet. UHR dnr 00253-2021.

Samverkan med lärosäten

Uppdraget att genomföra försöksverksamheten har varit tidspressat, och hade förmodligen inte lyckats om inte UHR och lärosätena redan inledningsvis haft ett mycket gott samarbete med förståelse för varandras uppdrag. Såväl Göteborgs universitet som konstruerat proven, som de fem lärosäten som arrangerade proven på själva provdagarna, har på ett mycket tillfredsställande sätt verkat rådgivande och stödjande i genomförandet av uppdraget.

Provkonstruktion och utveckling

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet fick i uppdrag av UHR att i samverkan med UHR ansvara för att ta fram ett ramverk och prov för försöksverksamheten. För en utförligare beskrivning av provkonstruktion och utveckling hänvisas till bilaga 1.

Genomförande av behörighetsprovet

Behörighetsprovet genomfördes vid två tillfällen under försöksverksamheten, hösten 2022 respektive hösten 2023. Målgrupp för provet var de som saknade grundläggande behörighet för högskolestudier på grundnivå och som fyllt eller fyllde 24 år senast det kalenderår då provet genomfördes. Provet var avgiftsfritt för provtagarna.

UHR fick enligt förordningen (SFS 2018:1510) besluta om antal provtagare vid respektive provtillfälle och på vilka orter provet skulle genomföras. Vid det första provtillfället, hösten 2022, begränsades antal platser till 1 000. Då det blev ett stort bortfall av provtagare på provdagen (45 procent) beslutade UHR att till det andra provtillfället, hösten 2023, utöka antalet platser till 1 100 samt omfördela platser mellan provorterna i syfte att få fler provtagare. Det gav en viss effekt då bortfallet minskade till 34 procent hösten 2023. I tabell 1 framgår antal platser per provort. I tabell 2 framgår antal anmälda, provtagare och provresultat.

Tabell 1. Antal platser per provort

	2022	2023
Göteborg	200	220
Luleå	150	55
Lund	200	220
Stockholm	250	495
Sundsvall	200	110

Tabell 2. Antal anmälda, provtagare och resultat

	2022	2023
Anmälda	923	1 100
Provtagare	511	725
Godkända	424	594
Underkända	87	131

Kostnader

Det totala ekonomiska utfallet för försöksverksamheten uppgick till 51 191 tkr, vilket är mindre än den summa på 80 000 tkr som UHR tilldelades av regeringen för att genomföra uppdraget.

Tabell 3. Kostnader för försöksverksamheten (tkr)

	Kostnad
Personal-, rese- och utbildningskostnader	17 045
Annonsering	109
Genomförande av prov - lärosäten*	1 665
Provkonstruktion och bedömning Göteborgs universitet	29 475
Systemutveckling ITS Umeå universitet	2 167
Tryckkostnad	509
Contact center	12
Utvärdering	208
Summa	51 191

* Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Stockholms universitet

Hur många sökte sig vidare till högre utbildning?

Enligt förordningen (SFS 2018:1510) ska ett godkänt resultat på det grundläggande behörighetsprovet gälla tills vidare. Av de totalt 1 018 provtagare som fått ett godkänt provresultat har 499 unika individer sökt högskoleutbildning och 343 har antagits. De som skrev provet hösten 2022 har kunnat använda sitt provresultat för att söka utbildning från och med vårterminen 2023. De som skrev provet hösten 2023 har som tidigast kunnat använda provresultatet vid anmälan till vårterminen 2024. Tabell 4 visar antal sökande och antagna i respektive antagningsomgång. Observera att en och samma individ kan förekomma i flera antagningsomgångar.

Tabell 4. Antal sökande och antagna

	VT2023	ST2023	HT2023	VT2024	ST2024
Sökande	50	27	159	309	109
Antagna	36	20	107	210	63

Ett godkänt provresultat ger endast grundläggande behörighet till högskoleutbildning. Många utbildningar kräver även särskild behörighet. I tabell 5 framgår hur många utbildningar på grundnivå som vid de tre senaste antagningsomgångarna endast hade krav på grundläggande behörighet och där det alltså skulle räcka med ett godkänt provresultat för att vara behörig till sökt utbildning. Det framgår även till hur många av dessa utbildningar det rådde konkurrens. UHR:s definition av konkurrens är att det finns en eller flera kvarstående reserver. Ungefär en fjärdedel av alla kurser i höst- respektive vårterminen hade endast krav på grundläggande behörighet. Till drygt 80 procent av dessa rådde ingen konkurrens utan alla behöriga sökande antogs. När det gäller programutbildningar var det färre som endast krävde grundläggande behörighet och där var också konkurrensen högre.

Tabell 5. Utbildningar som endast har krav på grundläggande behörighet

	HT2023		VT2024		ST2024	
	Kurs	Program	Kurs	Program	Kurs	Program
Antal utbildningar som endast har krav på grundläggande behörighet	2 805	169	2 274	34	356	0
Antal utbildningar med kvarstående reserver efter det andra urvalet (första urval för sommarterminen)	458	70	389	15	229	0
Totalt antal utbildningar på grundnivå	11 159	2 160	10 353	658	632	0

UHR har inte haft möjlighet att följa upp poängproduktion och eventuella avhopp för de som fått grundläggande behörighet genom behörighetsprovet och antagits till någon utbildning. Det är överhuvudtaget svårt att uttala sig om studieprestation eftersom tidsperspektivet är så pass kort och underlaget litet.

Det grundläggande behörighetsprovet som ordinarie verksamhet

När UHR fick i uppdrag att utveckla det grundläggande behörighetsprovet förutsattes att provet skulle genomföras digitalt. Vid mottagandet av uppdraget gjorde myndigheten en riskanalys och beslutade att provet skulle vara analogt på grund av den begränsade tid som uppdraget omfattade. Institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet fick emellertid i uppdrag att utveckla provet så att det på ett enkelt sätt skulle kunna överföras till ett digitalt format.

Skulle provet bli en del av UHR:s ordinarie verksamhet avser UHR att digitalisera provet. Vidare föreslår UHR att provet genomförs med stöd av lärosätena för att bibehålla kompetens och erfarenheter av tidigare genomförda prov.

Under försöksverksamheten har det på grund av tillgänglig tid inte varit möjligt att anpassa provet för olika funktionsnedsättningar, men det är något som också behöver hanteras om provet blir permanent.

Är det grundläggande behörighetsprovet en samhällseffektiv åtgärd?

UHR har givit en extern konsult i uppdrag att analysera om det grundläggande behörighetsprovet kan anses vara en samhällseffektiv åtgärd. Analysen har utmynnat i en rapport som överlämnats till UHR⁵.

Sammanfattningsvis konstaterar UHR, med stöd av rapporten, att en samhällseffektiv åtgärd kan förklaras som en åtgärd som genomförs med ett ändamålsenligt nyttjande av resurser som

⁵ Grundläggande behörighetsprovet. En samhällseffektiv åtgärd? UHR dnr 00460-2024.

bidrar till en hög måluppfyllelse för samhället. Åtgärden ska ensam eller tillsammans med andra åtgärder vara det bästa sättet att lösa problemet på, i syfte att förbättra för individen och samhället.

I rapporten analyseras om det grundläggande behörighetsprovet uppfyller kriterierna på en samhällseffektiv åtgärd. I rapporten används en analysmodell vars syfte är att stödja uppföljningen och bedöma om en åtgärd varit lämplig för att lösa problemet samt vilka effekter åtgärden har resulterat i. Problemet som ska lösas i det här fallet är hinder för det livslånga lärandet och åtgärden är det grundläggande behörighetsprovet.

Vidare framhålls effekterna för den enskilde individen att hen, genom ett godkänt resultat på provet, har större möjlighet att läsa vidare på högskolan, vilket i sin tur leder till ökad konkurrenskraft på arbetsmarknaden. För samhället kan effekten bli en mer högutbildad arbetskraft, minskad arbetslöshet och ökade skatteintäkter.

I rapporten framkommer att det grundläggande behörighetsprovet är en samhällseffektiv åtgärd då provet, tillsammans med andra åtgärder, bidrar till att minska hinder för det livslånga lärandet och gör att fler individer kan bli behöriga till högre utbildning. Slutsatsen baseras på antagandet om en kostnadsoptimering och att det finns en tillräckligt stor målgrupp för provet.

Enligt Skolverkets statistik var det 25 procent av gymnasieeleverna som avslutade sin utbildning utan gymnasieexamen år 2023.

Idag finns det flera vägar att nå grundläggande behörighet för den som inte avslutat sin gymnasieutbildning. Individer kan komplettera sin behörighet via kommunal vuxenutbildning, folkhögskoleutbildning eller ansöka om bedömning av reell kompetens i samband med ansökan till högskolan. Det grundläggande behörighetsprovet skulle kunna utgöra ytterligare en möjlighet.

Om det grundläggande behörighetsprovet skulle införas permanent blir en effekt troligtvis att färre individer behöver läsa vid kommunal vuxenutbildning för att bli behöriga till högskoleutbildning. Färre individer skulle sannolikt behöva ansöka om bedömning av reell kompetens vid anmälan till högskoleutbildning. Det skulle i sådana fall innebära ett minskat tryck på såväl kommunal vuxenutbildning som på lärosätena inom ramen för bedömning av reell kompetens.

UHR föreslår att den bedömning av reell kompetens för grundläggande behörighet som idag genomförs av lärosätena åtminstone på sikt till stor del skulle kunna ersättas av provet.

En annan förutsättning för att provet skulle kunna anses uppfylla krav på samhällseffektivitet är att yrkeshögskolan ger sökande med ett godkänt behörighetsprov grundläggande behörighet. Detta är något som diskuteras i utredningen Framtidens yrkeshögskola - stabil, effektiv och hållbar (SOU 2023:31).

Provet kan även ha andra fördelar för individen. Det har i vissa fall använts till att uppvisa för arbetsgivare och vid ansökan till studier utomlands.

Praktiskt genomförande av provet

Vid ett permanent införande av provet föreslår UHR att myndigheten får i uppdrag att ansvara för provet i sin helhet och att lärosätena ska få i uppdrag att bistå UHR i själva genomförandet av provet, enligt samma modell som under försöksverksamheten. På så sätt kan tidigare erfarenheter av genomförandet och den mycket goda samverkan tas tillvara. Nedan följer en beskrivning av hur UHR planerar att genomföra provet om det införs permanent.

Digitalisering och provkonstruktion

Institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs universitet fick under försöksverksamheten i uppdrag att utveckla behörighetsprovet så att det på ett enkelt sätt skulle kunna överföras till ett digitalt format. Det är med andra ord inte förenat med någon större arbetsinsats att digitalisera provets uppgiftsformat.

Digitalisering och genomförande

UHR avser att genomföra provet digitalt. Det tekniska stödet för genomförandet är dock förenat med vissa oklarheter.

Det bör vara möjligt att använda de verktyg som lärosätena använder för att genomföra digitala tentamina. Det är kostnadseffektivt att vidareutveckla befintliga system. Dessutom är verktyg för digital tentamen något som lärosätena är välbekanta med och som är kvalitetssäkrat.

För att säkerställa att det är möjligt att använda verktyg för digital tentamen behöver ett antal frågor utredas vidare, bland annat:

- Befintliga verktyg bör kunna hantera ljudfiler, men kvalitet och förfarande med detta under provsituationen behöver undersökas.
- Det verktyg som idag används av flertalet lärosäten bygger på integrationer med studiedokumentationssystemet Ladok och studentregistret. De som skriver provet är per definition inte studenter, vilket behöver lösas administrativt.
- Bedömning av proven och resultathantering behöver förmodligen hanteras i externa system.
- Det behöver finnas administrativ personal för att bygga upp provet i verktygen.
- Ska provtagarna ta med egen dator eller använda sig av de datorer som lärosätena erbjuder? Enligt UHR:s undersökning finns det för få fasta platser med datorer på de lärosäten som genomförde provet under försöksverksamheten, därmed behöver UHR se över möjligheten för provtagarna att ta med egna datorer.
- Åtminstone ett av de verktyg som används av flertalet lärosäten är upphandlat av ett kommersiellt företag, vilket gör att nya leverantörer kan komma att vinna framtida upphandlingar. Dessa leverantörer måste kunna hantera ett behörighetsprov och inte endast tentamenssituationer.

Ett digitaliserat prov kräver ett utvecklat administrativt stöd och för detta ändamål avser UHR att bygga ut det system myndigheten tagit fram för att administrera högskoleprovet.

UHR avser att genomföra en teknisk och verksamhetsmässig förstudie av digitaliseringen och emotser en dialog med Utbildningsdepartementet rörande detta.

Bedömning av prov med hjälp av artificiell intelligens

De produktiva delarna av provet, skrivproven i svenska och i engelska, har under försöksverksamheten granskats av två bedömare vid Göteborgs universitet vilket varit både tids- och kostnadskrävande. Göteborgs universitet har dock genomfört tester av bedömning med hjälp av artificiell intelligens (AI). Preliminärt visar dessa positiva resultat, det handlar inte om att helt ersätta mänsklig bedömning utan att använda AI som ett komplement. I småskaliga försök har det visat sig att texter bedöms ungefärligen lika av AI och människor. Här finns en god utvecklingspotential, men ytterligare genomlysning behövs för att befästa den höga kvalitet som idag omger provets alla delar.

Anpassningar

Aspekter och förberedelser för anpassning av provet för olika funktionsnedsättningar har av tidsskäl inte kunnat beaktats under försöksverksamheten. Om regeringen väljer att provet ska ingå i UHR:s ordinarie verksamhet kommer en kartläggning att genomföras för att få fram ett underlag för det fortsatta arbetet. Detta har delvis redan skett av provkonstruktörerna på uppdrag av UHR. Erfarenheter från högskoleprovet, och arbetet med de nationella proven i framför allt gymnasieskolan, kommer bidra med underlag och utgöra relevanta inspel i frågor om anpassningar.

Antal prov

Det är lämpligt att initialt genomföra provet en gång per år. Bedömningen grundar sig i den omfattande tekniska utvecklingen av provet som UHR avser genomföra. UHR behöver säkra kvalitet i såväl provutveckling som administrativt stöd till lärosätena samt genomförande och bedömning av prov. Utöver det innebär två prov en ökad kostnad.

När utvecklingen gått in i en mer förvaltande fas är det möjligt att genomföra ett prov två gånger årligen.

Provet bör ha platsbegränsningar

UHR har för avsikt att initialt införa platsbegränsning om provet blir permanent. Under försöksverksamheten begränsade UHR antalet platser till 1 000 provtagare för 2022 och 1 100 provtagare för 2023.

Antalet presumtiva provtagare är svår att precisera men utifrån ett genomförandeperspektiv finns ett par förbehåll. Provutvecklarna vid Göteborgs universitet anser sig i dagsläget ha kapacitet att bedöma prov för mellan 3 000 och 4 000 provtagare per år. Det är framför allt de produktiva skrivdelarna som tar mycket resurser i anspråk. En annan aspekt är att lärosätenas digitala kapacitet är begränsad.

Provet bör därför ha en platsbegränsning på maximalt 4 000 skrivande per år.

Avgift för provtagare

För att i möjligaste mån täcka kostnaden för genomförandet av behörighetsprovet rekommenderar UHR en anmälningsavgift.

Tidigare i denna rapport har det konstaterats att lärosätenas sammanlagda kostnad för att genomföra provet är 1 665 000 kronor, kostnaden per provtagare blir därmed något avrundat 800 kronor.

UHR förordar att anmälningsavgiften helt eller delvis ska finansiera lärosätenas kostnader för att genomföra provet.

Givet detta föreslås två alternativ till finansiering för genomförandet av provet:

1. Avgiften för provet sätts till 800 kronor per provtagare.
2. Avgiften för provet följer avgiftsnivån för högskoleprovet, för närvarande 550 kronor. Det uppstår då ett underskott i finansieringen av genomförandet på ca 250 kronor per provtagare, detta underskott finansieras av statligt anslag och kompenseras av UHR till lärosätena.

En avgift skulle sannolikt kunna bidra till att de som anmäler sig till provet också genomför det.

Totala kostnader för provet

Försöksverksamheten innebar kostnader för prov- och systemutveckling vilket även inkluderade att definiera själva uppdraget. Initialt lades mycket tid på att ta fram överenskommelser med lärosätena och skriva fram ett ramverk för provkonstruktionen med Göteborgs universitet, i samverkan med den referensgrupp som knöts till uppdraget. För att kunna genomföra provet lades mycket tid på planering och på att framställa olika typer av stödmaterial. Stora delar av det arbete som lades ner under försöksverksamheten kommer att kunna återanvändas vid ett eventuellt permanent införande förutom själva provframtagandet där nya provfrågor behöver konstrueras för varje prov.

UHR:s totala beräknade kostnader för provet redovisas i tabell 6.

Tabell 6. Total kostnad för permanent prov med ett prov per år (mkr)

	2025	2026	2027	2028
Provutveckling	9	9	9	9
Bedömning/rättning	17	17	17	17
Digitalisering	10	1	1	1
Genomförande	5	5	3	3
Ev underskott för lärosätenas genomförande*	1	1	1	1
Summa	42	33	31	31

*Se under rubriken 'Avgift för provtagare'

Provutveckling och bedömning

Mest resurskrävande i den löpande verksamheten runt provet är provutveckling och bedömning av provresultaten. UHR förutsätter att provutvecklingen efter hand kommer att effektiviseras, men i vilken grad är svårbedömt i dagsläget. UHR beräknar att provet initialt kommer att kosta cirka 26 miljoner kronor per år att utveckla och bedöma, givet att provet genomförs en gång per år.

Att genomföra provet två gånger per år beräknas kosta ungefärligen 35 miljoner totalt, med bibehållet begränsat antal provtagare (maximalt 4 000 personer).

Bedömning av provresultat med hjälp av artificiell intelligens (AI) kommer på sikt innebära minskade kostnader för bedömning av provet.

Utvecklingen av AI och digitalisering innebär initiala investeringar, men dessa syftar till att hålla kostnaderna nere på sikt. Denna besparing kan realiseras relativt snabbt.

Digitalisering

Beträffande kostnaderna för digitalisering av provet uppskattar UHR, förutsatt att tidigare redovisade befintliga system kan utvecklas, en total kostnad på tio miljoner kronor.

Den tekniska och verksamhetsmässiga förstudien som UHR behöver genomföra kommer att precisera kostnaderna för digitaliseringen.

Då digitaliseringen är genomförd räknar UHR med en årlig förvaltningskostnad på cirka en miljon kronor.

Genomförande

UHR beräknar att myndighetens kostnader för det kontinuerliga arbetet med behörighetsprovet kommer att uppgå till cirka fem miljoner kronor årligen. Kostnaden består huvudsakligen av löpande personalkostnader.

Införande

Om regeringen fattar beslut om ett permanent införande av behörighetsprovet bedömer UHR att detta skulle kunna realiserars som tidigast våren 2026, förutsatt att erforderliga beslut fattas senast under februari 2025. Provkonstruktörerna, genomförande lärosäten och UHR behöver rimlig tid för förberedelser. Erfarenheterna i samtliga delar av försöksverksamheten är goda och uppvisar mycket hög kvalitet.

Grundläggande behörighetsprov – rapport från en försöksverksamhet SAMMANFATTNING

Guðrun Erickson, Jan-Eric Gustafsson, Frank Bach, Jörgen Tholin

Detta dokument sammanfattar i punktform den försöksverksamhet kring utveckling av ett grundläggande behörighetsprov för högre utbildning (GBP) som mellan 2021 och 2023, på uppdrag av universitets- och högskolerådet (UHR), genomförts vid Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik (IPS). Sammanfattningen bygger på en rapport levererad till UHR den 29 april 2024, i vilken försöksverksamheten beskrivs och diskuteras på ett mera ingående sätt.

- Försöksverksamheten med GBP bygger på ett förslag i SOU 2017:20, konkretiserat i förordning 2018:1510 och operationaliserat i ett ramverk för provet (dnr. 00012-2020) utarbetat i UHRs regi under 2020. Ramverket kom att utgöra underlag för den överenskommelse om provutveckling som i mars 2021 ingicks mellan UHR och IPS.
- Överenskommelsen avsåg tre år och har resulterat i två försöksomgångar med prov, hösten 2022 och 2023. Provresultaten kan, enl. centralt beslut, användas vid ansökan till högre utbildning.
- Målgruppen för GBP är personer 24 år eller äldre som saknar grundläggande behörighet, vilket i Högskoleförordningen beskrivs som kunskaper i svenska och engelska samt fyra övergripande kompetenser relaterade till ett vetenskapligt förhållningssätt (t.ex. förmåga att lösa problem, dra slutsatser och argumentera). Matematik har adderats till definitionen, som därmed innefattar sju kompetenser.
- Arbetet vid IPS har organiserats i en kollaborativ process med en ledningsgrupp på fyra personer med omfattande forsknings- och utvecklingserfarenhet vad gäller storskalig bedömning. Vidare har sex domängrupper förordnats för att täcka in uppdragets olika delar. I dessa grupper har olika kunskaper och erfarenheter varit representerade: ämneskunnande och undervisningserfarenhet, erfarenhet av provutveckling och storskalig bedömning samt relevant forskningskompetens. Det har även funnits personer med dubbel domänkompetens, som rört sig mellan grupperna. En grupp med speciellt fokus på metodfrågor har funnits med i arbetet, liksom en extern, nordisk referensgrupp. Regelbundna möten har hållits, inom och mellan grupper samt i storgruppen.
- Analyser av de i Högskoleförordningen beskrivna kompetenserna för GBP ledde till ett beslut att utveckla provdelar med fokus på såväl ämnesrelaterade som övergripande kompetenser. I analysen var också gymnasieskolans styrdokument av stor betydelse, där bl.a. de natur- och samhällsvetenskapliga domänerna gav substantiellt underlag för specificering av det tänkta provunderlaget. Vidare användes ramverk från olika internationella studier. Analyser av uppdraget ledde vidare till beslut att skriftlig produktion i svenska och engelska skulle prövas liksom flervalsuppgifter inom de olika kunskapsdomänerna.
- Provutvecklingen bedrevs inom och mellan domängrupperna och med stöd av en konstruktionsmatris, avsedd som riktningsgivare i arbetet och även som underlag för successiv dokumentation. Aspekter som explicitgjordes i matrisen var t.ex. avsedd kompetens, typ av uppgift

och ordantal. Vidare gjordes en skattning av utfallet på uppgifter, vilket sedan kunde jämföras med den empiri som samlades in.

- Förutom utveckling av enskilda frågor och uppgifter inom de olika domänerna, ingick även för grupperna i svenska och engelska att utveckla en bedömningsskala med förankring i etablerade förlagor, nationella såväl som internationella. Detta gjordes i en gemensam, iterativ process och resulterade i en femgradig skala, som beledsagades av ett kommenterande material och autentiska exempel på texter på skilda nivåer (s.k. *benchmarks*). Vissa anpassningar gjordes till respektive språk, men på ett allmänt plan användes samma skala för svenska och engelska.
- Utprövningar av material gjordes i en flerstegad process, som innehöll allt från direkt kommunikation med enskilda grupper av provtagare till större, mera standardiserade omgångar. Data samlades in i en bred grupp för att så långt som möjligt likna den tänkta målgruppen (personer inom folkhögskolor, arbetsmarknadsutbildningar, kriminalvård, nyantagna studerande i högre utbildning samt elever i gymnasieskolans senare år). Tillgången på villiga utprövare har varit problematisk, detta bland annat p.g.a. post-covideffekter i början av projektet, stress samt upplevd bristande egen nytta. Enträigna och flexibla insatser har dock gjort att antalet personer blivit tillräckligt stort för att ge adekvat information om uppgifters funktionalitet för sitt syfte
- Provtagarnas synpunkter samlades in, såväl i utprövning som i de skarpa proven (s.k. *test-taker feedback*). Detta utgör en väsentlig del av kvalitetsarbetet och bidrar på ett påtagligt sätt till materialens validitet.
- De två proven, som genomfördes vid fem lärosäten 9 okt 2022 resp. 30 sept. 2023, var heldagsprov med en aktiv provtid på 5 tim. och 40 min samt 20 min deltagarenkät (TTF). Båda proven innehöll flervalssdelar med fokus på svenska, engelska, matematik samt övergripande kompetenser. Därtill fanns två produktiva skrivprov, ett i svenska och ett i engelska. Till följd av egna analyser och med hjälp av deltagarnas återkoppling på det första provet, ändrades, med god effekt, sekvenseringen av delarna något i provet 2023 och smärre justeringar gjordes i uppläggnings av vissa uppgifter.
- Två åtgärder vidtogs inför hanteringen av de produktiva delarna: 22 erfarna språklärare och provutvecklare - utökad med sju för det andra provet - rekryterades och instruerades för bedömningsarbetet och en digital bedömningsplattform skapades, med hjälp av vilken texter kunde distribueras, bedömas och rapporteras utan papper och utan behov av fysisk närvaro för arbetet. Plattformen fungerade utomordentligt väl och fick mycket positiva omdömen av användarna.
- Av de anmälda till provet deltog 55 % i den första omgången, 66 % i den andra, motsvarande 511 respektive 725 individer. De två grupperna var, med ett undantag, mycket lika till sin sammansättning, till exempel med en medelålder på drygt 32 år och med drygt 60 % födda på 1990-talet. Andelen män var dock större än kvinnor båda åren, och denna skillnad ökade från en fördelning 2022 på 54 respektive 46 % till 58 respektive 42 % i provet 2023. Vad gäller övriga bakgrundsvariabler var provtagarna i de två omgångarna mycket lika varandra.
- Även utfallsmässigt uppvisade de två provomgångarna stora likheter. I den helhetsbedömning som, i enlighet med förordningen, gjordes uppnådde 83 % ett godkänt resultat i den första provomgången, 82 % i den andra (2023). Kvinnors resultat var båda åren lägre än mäns, mera markant så i 2023 års prov. Skillnaden kan jämföras med Högskoleprovet och vissa nationella prov (t.ex. Engelska 6), där samma tendens kan iakttas.
- Vad gäller skrivproven bedömdes de svenska texterna något lägre än de engelska, vilket bland annat kan relateras till de olika uppgiftstyper som användes. I engelska fanns en könsskillnad till mäns fördel, medan skillnaderna i svenska var betydligt mindre (och med en liten fördel för

kvinnor i 2022 års prov). Det kan i detta fall vara av intresse att jämföra med de nationella proven för gymnasieskolan, trots de skillnader som föreligger vad gäller provsituation, uppgifter och bedömningsskala. En väsentlig faktor är givetvis också hur de olika grupperna är sammansatta.

- Provtagarnas reaktioner på proven var mycket positiva, både visat i de skalor som användes för skattningarna och i de öppna kommentarerna (de senare lämnade av 85 % av provtagarna i det första provet, 69 % i det andra). Analys av svaren visar på ett stort mått av entusiasm, dels inför själva möjligheten att på detta sätt få pröva och visa sin grundläggande kompetens, dels inför proven som sådana, som ansågs relevanta, intressanta och lagom svåra. Kritiska kommentarer fanns givetvis också, bl.a. rörande tids- och innehållsaspekter, liksom enskilda åsikter som ger uttryck för något annat än det som framkom i det stora flertalets svar. Till detta kan läggas de mycket positiva reaktioner som inkommit från andra intressenter, inte minst SUHF och SFS, vilket visar att provet anses relevant och ändamålsenligt för sitt syfte.
- En bred arsenal av metoder har använts i analyserna av provresultaten, allt från kvalitativa analyser av provtagares muntliga och skriftliga synpunkter och texter till kvantitativa analyser av skilda slag med fokus på uppgifters egenskaper, korrelationer och dimensionalitet. Vad gäller bedömningen av texter, gjordes den av två oberoende bedömare per text med en tredje bedömning om stora skillnader förelåg (två steg eller mer på den femgradiga skala som användes). Analyser visade dels att överensstämmelsen mellan bedömare var högre i engelska än i svenska, dels att systematisk och intensiv bedömarträning gav mycket gott resultat i båda ämnena. (I detta sammanhang bör också noteras att förarbetet för 2022 års omgång begränsades markant av tidsskäl och svårigheter att få tillgång till autentiskt textmaterial.)
- Alla genomförda analyser utgör underlag för den standardsättning som gjorts i syfte att bestämma kravnivån för ett godkänt resultat på provet. I detta fanns även 2023 ankaruppgifter att tillgå, d.v.s. representativa och stabila uppgifter från 2022 års prov, som användes för att ekvivalera de båda omgångarna. Ett övergripande mått på kvalitet är det samlade reliabilitetsvärde som kan beräknas på provet som helhet (flervalprovet + texter) och som uppgår till 0,91 (ett mycket högt värde för prov som innehåller skrivuppgifter).
- Den sammanfattande diskussionen behandlar såväl process som produkt, med särskilt fokus på aspekter relaterade till framgång respektive utmaning i försöksverksamheten. Det konstateras att GBP, baserat bland annat på konsekvent samverkan med experter av skilda slag, inte minst med provtagare, en bred metodologisk ansats och starkt stöd från avnämare, motsvarar de krav som måste uppfyllas av ett prov som är av stor betydelse för enskilda individers framtid. Vidare bör påpekas att utvecklingsarbetet har avsett ett i systemet helt nytt, storskaligt prov, vilket har underlättats mycket av det kollaborativa och analytiska arbetssätt som använts.
- I enlighet med överenskommelsen angående de tre årens utvecklingsarbete av ett grundläggande behörighetsprov, görs slutligen i rapporten en framåtblick med fokus på digitalisering, textbedömning och anpassning. I detta beskrivs bl.a. försök med bedömning av text med hjälp av AI, som preliminärt uppvisar positiva resultat och framförallt en god utvecklingspotential – detta inte för att ersätta mänsklig bedömning utan för att komplettera den. Detta, liksom digitalisering och anpassningsåtgärder, framstår som ytterst angeläget och kan visa sig betydelsefullt av flera skäl, inte minst i ljuset av ett (potentiellt) ökande deltagarantal.